

Kultuur ja Elu
1975, nr 7

«TASULEEKIDE» SÜTTIMINE

«Tasuleegid», eesti esimene nõukogude ooper, on oma elujõudu näidanud. Kolmekümne aasta jooksul on teatrid mitu korda pidanud vajalikuks seda lavastada. Kui ka publiku vastuvõtt alati on olnud soe, siis ometi 1946. aasta esmalavastuse päris tormilise vastukajani pole hiljem enam jõutud, kuigi too oli pärastistest mitmeti tagasihoidlikumate võimalustega lavale seatud. See pole mingi ime. «Tasuleegid» on sünnidasa üpris ajakajaline teos, ehkki ooperi tegevusaeg oli sajandeid tagasi. Aeg, mida ta kajastas, oli esmalavastuse aegu lähedane minevik, vermed olid armistumata ja varemed kummitasid kõikjal. Teadagi oli kosutav end tunda tulvil saali vaimustuspuhangute ühe põhjustajana. Mis oleks selle kordumise vastu, kui aga ooper kunagi taas ajakajaliseks ei muutuks!

«Tasuleekide» sünni ajendiks oli Jüriöö ülestõusu kuuesajajast aastapäev, mida Nõukogude tagalas viibivad kõik teaduse ja kunsti jõud frontaalselt tähistasid. Esivanemate võitluse see kangelaslik ning traagiline sündmus on ikka meie rahva meeli köitnud, tänu teadagi E. Bornhöhe «Tasujale». Suur Isamaasõda tegi selle kauge ajaloo sündmuse jälle aktuaalseks, sest võitlus käis elu ja surma peale Tasuja vaenlaste järglastega. Ooperi ainekult oli küll ajalooline, aga tegelikult oli ta loomise aegu ülimalt kaasaegne.

See oli Stalingradi epopöa alguse päevil 1942. aasta sügisel, kui Eugen Kapp mulle oma kavatsusest «Tasujast» ooper kirjutada esimest korda rääkis. Jalutasime Jaroslavlis Volga kaldapuiesteel lehtede sajus. Ta veenis mind tulevasele ooperile libretot kirjutama.

E. Kapi soovi kordasid teised — J. Semper, N. Andresen, H. Kruus ja kui õieti mäletan, siis ka N. Karotamm. Otsustasin proovida. Talve 1942—43 veetsin suuremalt jaolt Moskvas. Tegin kaastööd raadiole, asendasin mõne kuu Võörkeelse Kirjanduse Kirjastuse eesti toimetuse juhatajat Olga Lauristini, käisin koos Mart Rauaga lahinguteaegses Velikije Lukis, istusin päevade kaupa Lenini-nimelises raamatukogus, õhtuti aga ooperiteatrites. Kogu toonase Moskva ooperirepertuaar sai nii selgeks, et võinuks kas või ise kaks kätt südamele suruda ja aariaid üürata. Üht-teist hakkasin taipama ka ooperidramaturgiast.

Nüüd leidsin oma paberite hulgast koltunud lehe, millel on kirja pandud leping Eesti Riikliku Kunstiansambli direktori H. Piilmani ja minu vahel. Leping on sõlmitud 21. detsembril 1942 Moskvas. Minult tellitakse E. Vilde «Mahtra sõja» dramatiseering ja ooperi «Jüriöö» libreto. Dramatiseeringu valmimise tähtpäevaks on 15. jaanuar 1943, libreto pidin üle andma 1. augustil 1943.

«Tasujat» mitu korda taas üle lugedes veendusin üha enam, et sellest ma ooperilibretot teha ei taha, olgugi see mu nooruspäevade lemmikteos,